

ANNALES SCIENTIA POLITICA

VOLUME 7, NUMBER 1, 2018

ANNALES SCIENTIA POLITICA

Vol. 7, No. 1, 2018

HOLECHEK, R.: Elections as an instrument for transition to democracy in the Czech Republic. *Annales Scientia Politica*, Vol. 7, No. 1 (2018), pp. 60 – 67.

RADIM HOLECHEK

Department of Political Science and Public Administration
Faculty of Social Sciences
Uzhgorod National University
Ukraine
E-mail: holecekradim17@gmail.com

Abstract:

This article is devoted to the topic of the analysis of the electoral system in the Czech Republic. Despite that initially, there have been such rules in the electoral law that complied with international election process standards of organising and conducting democratic elections, there are several drawbacks in it. It concerns, first of all, the formula of transferring electors' votes into deputy's seats. Such a situation stimulates the Czech political elite to the discussion regarding the search for optimal election system model.

Keywords:

Election, Electoral process, Electoral system, the House of Commons, the Parliament of the Czech Republic, the Senate.

ВИБОРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПЕРЕХОДУ ДО ДЕМОКРАТІЇ В ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

RADIM HOLECEK

Department of Political Science and Public Administration
Faculty of Social Sciences
Uzhgorod National University
Ukraine
E-mail: holecekradim17@gmail.com

Abstract:

This article is devoted to the topic of the analysis of the electoral system in the Czech Republic. Despite that initially, there have been such rules in the electoral law that complied with international election process standards of organising and conducting democratic elections, there are several drawbacks in it. It concerns, first of all, the formula of transferring electors' votes into deputy's seats. Such a situation stimulates the Czech political elite to the discussion regarding the search for optimal election system model.

Keywords:

Election, Electoral process, Electoral system, the House of Commons, the Parliament of the Czech Republic, the Senate.

Значення виборів для утвердження демократії безпосередньо залежить від суспільно-політичних умов, що наявні в конкретній країні. У тих авторитарних державах, де складається сприятливе для неї співвідношення сил і забезпечуються хоча б засадничі принципи вільних виборів, вони є найкращим інструментом демократизації суспільства. Вибори забезпечують для суспільства найбільш безболісний, мирний

перехід до демократії, адже за своєю суттю вони виключають політичне насильство. Вибори – найбільш ефективний засіб ліквідації авторитарного режиму і приходу до влади демократичних сил. Вони фактично виключають негативні для демократизації суспільства наслідки зміни влади.

Важливе значення виборів як інструменту переходу до демократії полягає в тому, що вони самі по собі виступають великим кроком на шляху демократизації: або взагалі означають утвердження демократичного режиму, або кладуть початок процесу інтенсивної демократизації політичної системи, що завершується прийняттям демократичної конституції (Filip, 2004, s. 205).

Важливе значення виборів як інструменту переходу до демократії пов'язане також із затвердженням ними основоположних прав і свобод особистості, загальнолюдських цінностей. Вільні вибори самі по собі передбачають повагу правлячим режимом (і опозицією) свободи слова, зібрань і об'єднань, рівноправності громадян та інших політичних прав громадян. Вони утверджують в суспільстві атмосферу осуду насильства, поваги гідності особистості, думки більшості народу, що сприяє розвитку демократичної

свідомості громадян, підвищення їх політичної активності, прагнення до демократичних змін.

Значення виборів як інструменту переходу суспільства до демократії і найважливішої умови її життєздатності та ефективності, реалізація основних принципів вільних виборів безпосередньо залежать від організації виборчого процесу. Формування державних органів шляхом вільних демократичних загальних виборів в демократичній правовій державі надає особливу правову значимість порядку формування представницьких органів державної влади Чеської Республіки (ЧР).

У Чеській Республіці в процесі виборів реалізується воля народу, яка є джерелом формування не тільки представницької (законодавчої) влади, а й виконавчої влади на загальнодержавному рівні. За допомогою виборів на місцях формуються органи державної влади та органи місцевого самоврядування, що надає унікальну важливість виборчому процесу. Фактично вибори є легітимною формою безпосереднього народного волевиявлення і є найважливішим проявом демократії.

За допомогою виборів населення ЧР має безпосередній вплив на формування органів державної влади та органів місцевого самоврядування і через них реалізує своє право на участь в управлінні державними і громадськими справами. Такий демократичний порядок формування органів державної влади та органів місцевого самоврядування є необхідною умовою життєдіяльності громадянського суспільства і правової держави, де одним з основних критеріїв є активна участь громадян ЧР в державних і суспільних справах, засноване на плюралізмі думок, інтересів різних соціальних груп. Формування представницьких органів на справедливій виборній демократичній основі, за участю самих громадян ЧР, є необхідним фактором успішного прогресивного розвитку чеської держави. Демократичні вибори, за допомогою яких представницькі органи державної влади утворені народом, дозволяють нівелювати соціальні конфлікти в соціумі і в максимальному ступені врахувати і захистити інтереси різних

соціальних груп чеського суспільства (Charvát, 2013, s. 53).

Вільні демократичні вибори, в сучасній Чеській Республіці, що проводяться на засадах демократичного національного законодавства про вибори є, по суті, антиподом порядку формування аналогічних державних органів в Чехо-Словаччині. При комуністичному режимі в цій країні вибори носили формальний характер і не надавали громадянам можливість справжнього вибору між різними кандидатами. Вибори проводилися під контролем партійно-державного апарату, що обмежувало свободу волевиявлення народу і надавало широкий простір для фальсифікацій результатів виборів.

Вибори в правовій демократичній державі безпосередньо відображають співвідношення політичних сил в країні, рівень політичної культури суспільства, стан політичної системи. Вибори в ЧР засновані на принципах політичного плюралізму. За допомогою виборів виявляється воля більшості населення, яка і є фундаментом демократичної влади в країні. В умовах розвиненої політичної системи в правовій демократичній державі при достатній політичній активності громадян в процесі виборів створюються умови для відображення в передвиборних програмах широкого спектра точок зору і поглядів на подальший розвиток країни. Найважливішою метою виборів в ЧР є досягнення консенсусу в суспільстві з питання перспектив розвитку та досягнення стабільності і порядку в державі і суспільстві. Сенс виборів в ЧР полягає в тому, щоб надати громадянам можливість волевиявлення щодо формується державної влади або органів місцевого самоврядування. Ці структури, отримавши підтримку населення країни, повинні функціонувати відповідно до волі народу. Вибори також надають можливість демократичного вирішення соціальних протиріч і вибору оптимального шляху розвитку держави і суспільства (Novák, Lebeda, 2004, s. 15).

Виборча система в Чеській Республіці – складне багатопланове явище, що включає в себе сукупність правових норм, що

регулюють процес підготовки і проведення виборів, сукупність організаційних інститутів, забезпечують реалізацію виборчого процесу в Чеській Республіці, а також сукупність стійких взаємозв'язків між організаційними інститутами, що забезпечують виборчий процес в країні. У виборчій системі ЧР можна також виділити відносно самостійні підсистеми, що забезпечують порядок обрання відповідних органів державної влади та органів місцевого самоврядування: 1) Палати депутатів Парламенту ЧР; 2) членів Сенату Парламенту ЧР; 3) представницькі органи земель Чеської Республіки; 4) органів місцевого самоврядування; 5) депутатів до Європейського парламенту; 6) Президента ЧР (з 2012 року) (Klíma, 2001, s. 33).

Поряд із загальними нормативними актами, що містять принципові положення виборчого права і складають основу правового регулювання організації і проведення виборів в ЧР, порядок виборів до представницьких органів державної влади та органів місцевого самоврядування регулюється спеціальними правовими актами. Їх можна розглядати як відносно самостійні підсистеми виборчої системи Чеської Республіки, які відрізняються за різними параметрами, спричиненими особливостями порядку обрання в представницькі державні органи та органи місцевого самоврядування.

Відмінною особливістю виборчої системи є те, що Конституція ЧР не містить спеціального розділу, присвяченого виборчій системі Чеської Республіки та окреслено тільки загальні положення, що стосуються загальних принципів виборчого права демократичної держави, а також вікових цензів пасивного і активного виборчого права (ст. 18 - 20 Конституції ЧР) (Ústava České republiky, 1993). Ці загальні принципи виборчого права, проголошені в Конституції ЧР стосовно виборів в Палату депутатів і Сенату парламенту ЧР застосовуються і до виборів в крайові представницькі органи державної влади, районні представницькі органи і в органи місцевого самоврядування. Вибори до представницьких органів і органів місцевого самоврядування різних рівнів

спираються на широку законодавчу базу, що додає особливу легітимність виборам. Детальне правове регулювання виборчого процесу на всіх етапах проведення виборчої компанії є важливою правовою гарантією проведення демократичних справедливих виборів, які відображають справжнє волевиявлення виборців щодо представників тієї чи іншої політичної партії, що приймає участь у виборах. Найважливішим засобом досягнення справедливості і демократичності виборів є судові гарантії участі громадян Чеської Республіки у виборчому процесі в країні.

Процес оновлення виборчого законодавства було розпочато 27 лютого 1990 року, коли Федеральні збори ЧСФР ухвалили новий закон про вибори, що змінив попередній, прийнятий у 1971 році. Нова редакція цього важливого законодавчого акту базувалася на виборчому законі 1946 року, за яким були проведені останні вільні вибори у повоєнній Чехословаччині. Новий закон враховував також досвід виборчої процедури багатьох європейських демократичних країн.

Після розділу Чехословацької Федерації виборчі правила у Чехії тривалий час залишалися без суттєвих змін. Так, у спадок залишилася пропорційна система виборів до обох палат Парламенту, які проходили у 8 округах, що територіально співпадали з межами адміністративних одиниць (країв). Виборці мали можливість змінювати порядок кандидатів у крайових списках за допомогою 4 рейтингових голосів, які бралися до уваги у разі досягнення 10 % на рівні краю. Певних змін зазнав пропускний поріг для входження до Парламенту, який був не однаковий для окремих партій та коаліцій.

У виборче право ЧР входить широке коло джерел, до яких відносяться Конституція ЧР, що закріплює основні принципи виборчого права щодо виборів палат Парламенту ЧР і органів місцевого самоврядування (ст.ст. 18-20; 102 Конституції ЧР) (Ústava České republiky, 1993), Закон ЧР від 27 вересня 1995 року «Про вибори до Парламенту Чеської Республіки» (Zákon č. 247/1995 Sb.) та інші нормативно-правові акти.

Відчутні корективи до Закону „Про вибори до Парламенту Чеської Республіки та про зміну й доповнення деяких інших законів” (прийнятого у 1995 році) було внесено у 2000 році під час дії так званої „опозиційної угоди” між основними політичними гравцями чеської політичної сцени – ГДП і ЧСДП. Ними було досягнуто домовленостей про запровадження системи, яка б дозволила посилити роль (тобто збільшити представництво у парламенті) великих політичних суб’єктів на противагу інтересам малих партій. Для цього пропонувалося запровадити особливі методи перерахунку голосів у мандати і збільшити кількість виборчих округів. У результаті чого до пропорційної системи було вкраплено мажоритарні елементи виборчої геометрії та арифметики у вигляді 35 виборчих округів і модифікованого дільника д’Онדה (до цього часу для розподілу депутатських мандатів застосовувався метод Гагенбаха-Бішоффа). Знизилася кількість рейтингових голосів до 2-х, а їхня дія набирала чинності вже у разі досягнення 7 % межі на рівні краю. Збільшено було й електоральний бар’єр для коаліцій з двох партій з 7 % до 10 %, для коаліцій з трьох партій – з 9 % до 15 %, понад три партії – з 11 % до 20 %. Дане нововведення не мотивувало партії до передвиборчої співпраці, оскільки за таких умов бар’єр завжди підвищується на 5 відсотків, тобто прямо пропорційно до кількості коаліційних партій. Все це робилося з метою усунути у перспективі з політичної сцени на той час єдиного опозиційного конкурента „Коаліцію чотирьох” (Klíma, 2001, s. 75).

Необхідність таких нововведень аргументувалася потребою у перспективі уможливити формування уряду більшості з партій, які б мали близьку виборчу програму, що є однією з основних умов стабільної та тривалої роботи уряду. При цьому попередня практика і виборчі правила не сприяли цьому, у результаті чого правляча коаліція було нестабільною, урядовий кабінет малоефективним, а його курс – не послідовним. Наслідком цього виявилися численні відставки уряду, призначення дострокових виборів. Така система застосовувалася у ЧР до 2004 року.

Зазначену виборчу реформу правлячі партії втілили без відтворення відповідних змін у Конституції. З урахуванням цього колишній президент В.Гавел оскаржив вищезазначені нововведення у Конституційному суді, який частково задовольнив скаргу і відмінив рішення про запровадження 35 виборчих округів (нині виборчі округи у Чехії співпадають з межами адміністративних одиниць, яких 14). У той час, як у чотирьох найбільших областях (Прага, Центральночеський, Південноморавський та Мораво-Сілезький краї) обирається у середньому 23-25 депутатів, то у Ліберецькому тільки 8, Карловарському 5 депутатів. Як бачимо, з одного боку, у великих виборчих округах список складається з понад 30 кандидатів, що за сучасного методу виборчих кампаній, дає можливість політичним партіям провести до Палати депутатів чимало невиразних кандидатів. З іншого боку, під час виборів у малих округах партії стають більш персоналізованими, а результати тут майже „мажоритарні”. Все ж збільшення кількості виборчих округів стало чи не головним досягненням проведеної виборчої реформи, оскільки призвело до створення підґрунтя для розвитку місцевих партійно-політичних структур. Адже до того часу у Чехії не існувало навіть зародку регіональної партійно-політичної еліти. Партії розвивали свою діяльність лише на загальнодержавному рівні (Filip, 2004, s. 212).

Виборче право Чеської Республіки детально регламентує стадії виборчого процесу в Парламент країни, починаючи з моменту їх призначення і закінчуючи оголошенням результатів виборів. У зв’язку з проведенням виборів в політичній системі країни виникає складна система правовідносин між суб’єктами, такими як виборці, політичні партії, державні органи, кандидати в депутати, засоби масової інформації. У процесі підготовки і проведення виборів на кожній його стадії задіяні різноманітні організаційні та правові інститути ЧР. Детальне правове регулювання процесу підготовки та проведення виборів до Парламенту ЧР дозволяє громадянам держави найбільш повно реалізувати своє право на участь у вирішенні суспільних справ. Правові акти,

що регулюють порядок підготовки і проведення виборів до Парламенту передбачають заходи щодо попередження можливого незаконного перешкоджання участі громадян у виборах і способи вирішення конфліктів в ході підготовки і проведення виборів.

Відповідно до Конституції ЧР призначення виборів в обидві палати Парламенту віднесено до компетенції Президента ЧР. Рішення Президента про призначення виборів обумовлено необхідністю контрасигнатури відповідного нормативного акту глави держави главою Уряду або за його дорученням одним із членів Уряду. У тому випадку, якщо посада президента залишається вакантною або глава держави не може виконувати свої обов'язки з вагомих причин, замінити його в здійсненні даних його повноважень щодо призначення виборів не може ніхто. Днем призначення виборів вважається той, в якому було офіційно опубліковано повідомлення про призначення виборів в ту або іншу палату Парламенту ЧР (Zákon č. 90/1995 Sb.; Zákon č. 107/1999 Sb.).

Днем виборів в палати представницького органу держави за законодавством ЧР є робочий день, що передує неробочому дню. Виборчі дільниці відкриваються о 8 годині ранку і закриваються о 22 годині.

Згідно з Конституцією і звичаями законодавства вибори в Парламент Чеської Республіки здійснюються за територіальним принципом. При виборах в Палату депутатів Парламенту ЧР територія Чеської республіки ділиться на виборчі краю і при виборах в Сенат на виборчі округи. І ті й інші в свою чергу поділяються на виборчі дільниці. Для забезпечення можливості волевиявлення громадян ЧР знаходяться за межами Чеської Республіки при дипломатичних та консульських установах ЧР в іноземних державах створюються виборчі дільниці.

Наразі вибори до Палати депутатів (строком на чотири роки) проводяться за пропорційною виборчою системою з голосуванням у 14 багатомандатних виборчих округах, межі яких збігаються з межами адміністративно-територіального поділу Чехії, у кожному з яких розподіляється від 5 до 25 мандатів. Кожен

виборець може підтримати лише один список кандидатів, обравши при цьому не більше 2 претендентів у списку. До участі у розподілі мандатів допускаються партії, які отримали на свою підтримку не менше 5% дійсних голосів виборців, коаліції двох політичних партій, які отримали на свою підтримку не менше 10% голосів виборців, коаліції трьох політичних партій, які заручилися підтримкою не менше 15% голосів виборців. Розподіл мандатів між партіями здійснюється за методом д'Ондта. Розподіл мандатів між кандидатами від партій здійснюється в порядку черговості, визначеної списком, однак особи, котрі отримали на свою підтримку 7% і більше голосів, отримують мандати незалежно від місця свого розташування у списку (Zákon č. 90/1995 Sb.).

Чеський Сенат обирається строком на 6 років з ротацією кожних два роки третини членів палати, згідно мажоритарної виборчої системи абсолютної більшості з голосуванням у 81 одномандатному виборчому окрузі. Якщо жоден із кандидатів за результатами підрахунку голосів не отримав на свою підтримку більше 50% голосів виборців, проводиться повторне голосування, до участі в якому допускаються два кандидати, котрі отримали на свою підтримку більшість голосів. Обраним у другому турі вважається кандидат, який отримав на свою підтримку більше голосів, ніж його опонент.

Списки виборців складаються виконавчими муніципальними органами або представницькими установами на місцях. Список виборців є документом, на підставі якого громадяни ЧР реалізують своє активне виборче право. Занесення в список виборців є формальною підставою для участі виборця у виборах до парламенту. У законодавстві ЧР закріплюються гарантії, які дають можливість оскаржити відмову внести виборця до списку виборців. Виборець має право вимагати усунення неточностей в списках виборців, що перешкоджають участі даного громадянина у виборах в Палату депутатів Парламенту ЧР (Zákon č. 107/1999 Sb.).

Підготовкою та проведенням виборів в Парламент ЧР займаються не тільки

спеціально створювані для цієї мети виборчі комісії, а й інші державні органи, які відповідно до виборчого законодавства ЧР залучаються до забезпечення виборчої кампанії і проведення виборів. Перш за все, в їх число входять: Державна виборча комісія ЧР, дільничні виборчі комісії. До підготовки та проведення виборів залучаються також такі державні органи і установи, як: Міністерство внутрішніх справ, Міністерство закордонних справ, Чеське статистичне управління та інші державні органи та муніципальні установи на місцях.

Спеціалізованими виборчими органами в ЧР є Національна виборча комісія та дільничні виборчі комісії. Інші державні органи, задіяні в процесі підготовки і проведення виборів і виконують визначені законом окремі функції, використовують для вирішення поставлених перед ними завдань наявні в їхньому розпорядженні матеріальні ресурси і персонал, що знаходиться в підпорядкуванні даного державного органу.

Велике значення в законодавстві ЧР про вибори в Палату депутатів Парламенту ЧР надається проведенню виборчої кампанії. Законом про вибори до Парламенту ЧР кожному надається можливість всіма законними способами агітувати за або проти будь-якого кандидата, закликати їх до участі в голосуванні або до бойкоту виборів. Особливу роль у виборчій кампанії з виборів до Парламенту ЧР відіграють політичні партії, які є основними суспільно-політичними інститутами, які прагнуть до завоювання депутатських мандатів у Палаті депутатів. Законодавством ЧР про вибори регламентується використання засобів масової інформації в процесі проведення виборчої кампанії. В ході проведення виборчої кампанії практикується також використання інших форм впливу на виборців, як, наприклад, збори, демонстрації, зустрічі з виборцями, публічні дискусії, організація круглих столів тощо. Правове регулювання охоплює і такі сторони проведення виборчої кампанії, як забезпечення рівного доступу кандидатів до використання засобів реклами і до використання засобів масової інформації. Законодавство ЧР забороняє опублікування

прогнозів про результати виборів за три дні до початку голосування і під час голосування до його закінчення, а також передбачає санкції за порушення даної заборони (Zákon č. 247/1995 Sb.).

Принциповим положенням законодавства про вибори до Парламенту є пункт, який закріплює рівність кандидатів при використанні рекламних місць для наочної агітації в містах та інших населених пунктах за шістнадцять днів до голосування. Законодавством забороняється агітація за 48 годин до початку голосування і в процесі голосування. Закон передбачає рівний доступ політичних партій, політичних рухів, коаліцій зареєструвати свої списки кандидатів в депутати для участі у виборах до Парламенту ЧР на використання таких засобів масової інформації як радіо і телебачення по 14 годин безкоштовного ефірного часу. Норми законодавства про вибори забороняють будь-яку агітацію в приміщенні виборчої дільниці і в безпосередній близькості від ділянки під час голосування.

Законодавство про вибори Чеської Республіки, так само як і законодавство будь-якої іншої держави, передбачає забезпечення всіх необхідних умов для особистої участі виборця у виборах і дотримання таємниці голосування. З цією метою в приміщенні виборчої дільниці передбачені спеціально обладнані для цього кабінети або кімнати. У визначених законом випадках допускається допомога іншого виборця. У ст. 19 п. 6 Закону про вибори до Парламенту ЧР 1995 року говориться, що в приміщенні, відведеному для заповнення виборцем бюлетеня, ніхто не може бути присутнім одночасно з виборцем, в тому числі і член дільничної виборчої комісії. Закон допускає присутність у виборчій кабінеті іншого виборця як довірена особа, (крім члена дільничної виборчої комісії), в тому випадку, якщо виборець в силу своїх фізичних вад не може самостійно заповнити бюлетень, вкласти його в конверт і опустити у виборчу скриньку, або не може читати або писати. У цьому випадку за нього це робить його довірена особа. З поважних причин, головним чином за станом здоров'я, виборець може зажадати забезпечити йому можливість проголосувати поза примі-

щенням виборчої дільниці. З цим проханням він заздалегідь звертається в муніципалітет, а в день голосування до дільничної виборчої комісії. Однак у згаданому вище законі зазначено, що виборець може голосувати поза виборчою дільницею тільки в тому випадку, якщо даний виборець знаходиться на території міста чи іншого населеного пункту, який входить в сферу повноважень даної дільничної виборчої комісії. В цьому випадку дільнична виборча комісія направляє до даного виборцю двох своїх членів з переносною урною, конвертом та виборчими бюлетенями. При голосуванні за межами приміщення дільничної виборчої комісії члени виборчої комісії зобов'язані забезпечити виборцю таємницю волевиявлення (Zákon č. 247/1995 Sb.).

Відповідно до законодавства ЧР виборець, який прийшов на виборчу дільницю, отримує виборчий бюлетень за наявності його прізвища в списках виборців і при наданні виборчій комісії доказів про наявність у нього громадянства ЧР. Процедура голосування виборця полягає в тому, що виборець у виборчій кабіні вибирає з бюлетенів виданих йому членом виборчої комісії той бюлетень, за який він прийняв рішення віддати свій голос і вкладає його в спеціальний конверт, виданий йому дільничною виборчою комісією. Вийшовши з виборчої кабінки, він опускає конверт з бюлетенем, в присутності членів виборчої комісії, у виборчу скриньку.

Підрахунок голосів після закінчення голосування здійснює дільнична виборча комісія, після чого складається протокол, який надходить до спеціально уповноваженого на те представника Чеського статистичного управління для подальшої обробки (Zákon č. 247/1995 Sb.).

Фінансування державних органів задіяних у виборах до Парламенту ЧР здійснюється з державного бюджету. Законодавство ЧР не регламентує джерела фінансування для виборчих об'єднань, які висувають списки кандидатів і не встановлює для них гранично допустимі витрати на проведення виборчої кампанії.

Таким чином можемо зробити висновок, що в основу виборчого права Чеської Республіки, як і більшості сучасних

демократичних держав, закладені загальновизнані принципи і норми виборчого права. Втілення цих принципів в процесі формування державних органів ЧР і органів місцевого самоврядування в максимальному ступені забезпечує найбільш повну реалізацію влади народу в даному процесі.

Сукупність необхідних вимог і умов, дотримання яких – невід'ємна складова успішного проведення виборів в демократичній правовій державі, знаходять своє втілення в принципах виборчого права ЧР. Дотримання цих принципів є необхідною умовою визнання легітимності виборів в сучасних державах. Це нерозривно пов'язано з дотриманням обов'язкових норм, які сформульовані як в міжнародно-правових актах, так і в Конституції Чеської Республіки та інших нормативно-правових актах ЧР.

Виборча система Чеської Республіки пройшла суттєву трансформацію, яка відбувалася у досить жорсткому протистоянні як між політичними партіями, так і між різними гілками влади (Парламентом, Президентом та Конституційним судом). Якщо проаналізувати викладене вище, то можна відзначити відносну ефективність виборчої системи Чехії, яка узгоджується із законодавством Європейського Союзу, толерує демократичні цінності й протягом тривалого часу дозволяла сформувати дієздатні Уряд та законодавчий орган. Урядові кризи здебільшого є наслідком внутрішньопартійних негараздів, корупційних скандалів, пов'язаних з іменами правлячих політиків.

Literatúra:

- FILIP, J.: Volební inženýrství v ČSFR a ČR v letech 1990 až 1992. In: NOVÁK, M. – LEBEDA, T. a kol.: Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání. Dobrá voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk 2004, s. 197 – 230.
- CHARVÁT, J.: Politika volebních reforem v ČR po roce 1989. Praha: Grada Publishing 2013.
- KLÍMA, M.: Kvalita demokracie v České republice a volební inženýrství. Praha: RADIX 2001.

NOVÁK, M. – LEBEDA, T. a kol.: Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání. Dobrá voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk 2004.

Ústava České republiky ako ústavní zákon č. 1/1993 Sb.

Zákon č. 90/1995 Sb. o jednacím řádu Poslanecké sněmovny.

Zákon č. 107/1999 Sb. o jednacím řádu Senátu.

Zákon č. 247/1995 Sb. o volbách do Parlamentu České republiky.